
Betty Nansen er død

Et stykke journalistik af

Kaj Munk

Udgivet i 2015. Teksten må i denne form frit benyttes med angivelse af Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet, som kilde.

Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet.

Indhold

Betty Nansen er død

4

Betty Nansen er død

Betty Nansen er død

Jyllandsposten d. 28/3 1943

Betty Nansen er Død

Sognepræst Kaj Munk fortæller i denne Artikel om Betty Nansens Betydning for Teatrets Kunst, for Publikum, for Dramatikerne og for Skuespillerne. »Spillede Det kgl. for Sanserne, spillede Fru Nansen for Hjertet. At en Teatergang kunde være en Gudstjeneste, stod for en som hysterisk Bavl, indtil det en Aften skete, at den store Frue i den lille Æske magtfuldt overbeviste ens Hjerter om Ordets Sandhed«

— — —

MAN sidder og gentager det for sig selv. Betty Nansen er død. Man forstaar det ikke. Betty Nansen – det stod for en, som om hun havde været her i Danmark altid, og man regnede uvilkaarligt med, at hun altid vilde være her.

For os, der var Studenter for 25 År siden, stod Betty Nansens Navn bestandigt stort og lysende. Hendes lille Kunsttempel ude i Frederiksberg Allé havde givet os de Oplevelser af Kunstens Storhed, som er nok til at leve et trælsomt Embedsmandsliv paa. Betød Teatrets Aabenbarelse af Aand noget for en, søgte man ud til Alleen netop for at møde Aabenbarelse. Ogsaa Det kgl. Teater spillede Ibsen, Bjørnson, Shakespeare, Strindberg, men ligesom beregnet til for mange. Hvis Søren Kierkegaard søgte hin ensomme Læser, saa søgte Betty Nansen-Teatret hin ensomme Tilskuer. Det kunde være, at kun han var der, og det kunde være, at Teatret var fuldt, men altid følte der noget Intimt over dette Teaters Spillemaade. Spillede Det kgl. for Sanserne, spillede Fru Nansen for Hjertet.

At en Teatergang kunde være en Gudstjeneste, stod for en som hysterisk Bavl, indtil det en Aften skete, at den store Frue i den lille Æske magtfuldt overbeviste ens Hjerter om Ordets Sandhed.

Ja, det kunde være saadan, at man næsten ikke vovede at klappe. Den Følelse, der overvejende fyldte en ved Tæppefald, var Ærefrygt. Til Gengæld var der andre Forestillinger, hvor Latteren rullede frit, og Stemningen paa begge Sider af Rampen var paa Lystighedens Kogepunkt. Ogsaa den forvovne Kunst, der er Shakespeares, evnede Fru Nansen: At lade Scenen genspejle det Liv, der giver Latter og Hulken ofte Indenfor samme Sekund.

At Betty Nansen holdt sit Teater oven Vand i 25 Aar, var en Bedrift. Ved den straalende Begyndelse af sin Kunstnerbane var hun ikke den, man skulde have tippet som skabt til Kampens haarde Kaar. Publikum forkælede hende, og gift var hun med Peter Nansen, der var saa mægtig en Mand, at han kunde kommandere Herman Bang til at sammenligne hans Kone med de franske Verdensryer. Men Peter gled ud af Sagaen, og Publikum viste sin Lunefuldhed, og da var det først, Betty Nansen mobiliserede sin Sjæl.

Hun havde mægtige Betingelser for at lede et Teater, og hun havde mægtige Betingelser for, at det skulde gaa galt. En af dem, der maa nævnes til Fordel for hende som Chef, var den, at hun ikke kunde være ved noget Teater undtagen sit eget, for hun kunde ikke underordne sig; der var kommunistisk Dronningesind i hende. Og hun *skulde* være ved Teater; dertil var hun avlet og født og lært og uddannet. Skikkelserne sad i hendes Sind og

forlangte at iklædes Kød og Blod. Det var een Ting. En anden var, at hun ikke kunde aande uden den Stimulans: at staa Ansigt til Ansigt med et Publikum, at hyldes af det og svigtes af det, at føre Krig med Kritikerne, være stolt af at roses af dem og af at foragte dem.

Endvidere havde hun sit høje Sinds brændende Kærlighed til Digtingens Kunst. Og saa var hun i enestaaende Grad den fødte Instruktør. Man sagde om hende, at hun kunde faa en Stol til at spille Komædie. Vist er det, at hendes Evne til at lancere unge Talenter var forbløffende. Og man blev aldrig klar over, om hun fandt dem, eller hun lavede dem. Var det sidste Tilfældet, gjorde hun det saa godt, at Talentet i mange Fald kunde holde.

Endelig havde hun et vist Greb paa at skaffe sig Penge. Hvis Kasseindtægterne svigtede, maatte der kunne findes andre Udveje. Der maatte altid være Folk, der baade ejede Grunker og ikke kunde gøre sig ufølsomme, naar Fru Nansen og den store Kunst gjorde dem den Ære at give dem et Praj.

Alt dette maatte være hende en stor Hjælp til at holde et Teater i Gang, et Teater, der var Respekt værd, ja, der var Dyrkere værd. Slog det endda ikke til, veg hun ikke tilbage for at tage Papnæse paa, for at bruge hendes eget Udtryk. Og den kunde hun anbringe saa impertinent, at den *maatte* Folk hen at se.

Hvad der besværliggjorde Kampen for hende, var hendes Kunstnersinds Impulsivitet. Lægge en Plan formaaede hun ikke. Stykkerne maatte spilles i den Orden, Aanden kom over hende til. For Advarsler gjorde hun sig suverænt døv. Og een Ting var denne Herskerinde Slave af, som andre kan være det af Morfin - det var af Begæret efter at chokere. Cæsar vilde se fede Mænd omkring sig, Fru Nansen vilde se vrede Mænd omkring sig. Hun led forfærdeligt, naar de faldt over hende, og skjulte det stolt. Men lade være med at fare ud paa en saadan Maade, at de skulde falde over hende, det kunde hun ikke.

Til at være en stor Kunstner hører uvægerligt at have et mangehaande Sind. Man burde huske sig selv paa det, naar man forbitres paa disse Skuespillere for deres »Unoder«. Man burde sige til sig selv: Et Menneske kan ikke have Noder paa Retten uden at have Unoder paa Vranken; det har Gud nu engang bestemt. Ukrudt og Krudt er Forudsætninger for hinanden.

Saadan yndede Fru Nansen i de senere Aar at udstede Proklamationer (i sine Programmer og i Pressen) i den højere Stil. Det kunde lyde selvdyrkende og rent ud sagt krukke. Noget af det sidste af den Art var Kundgørelsen om Evighedsfilmen. Ja, den lød endda saadan, at man uroligt spurgte sig selv: Er den kloge Frues Selvkontrol bristet? Aah, man burde have ladet være med at hæfte sig ved det. Schwamm darüber! Bare mindet sig selv og andre om, at det var Betty Nansen, og gav hun noget nu, der var spinkelt og bagvendt, var det aldeles ligegyldigt over for, hvad hun havde givet af fyldigt og storslaaet ret.

De Skikkelser og de Forestillinger, hun skabte, tilkendegav uden al Modsigelse, at hun var en Kunstens Dronning. Men hun var ogsaa et stort Menneske. Ikke i Solstraalebetydning, men som Sagakvinderne var det. Jeg kom engang for Skade til at komplimentere hende for hendes Spil en foregaaende Aften. Hun svarede mig med et Blik af Haan, - Engang hun besøgte mig, sagde min lille 4-aarige Pige De til hende; det var første Gang, jeg hørte Yrsa sige De til nogen; Barnet havde instinktivt forstaaet, at Kejserinden havde noget

paa.

Første Gang jeg saa hende privat, var i Villaen paa Asgaardsvej en bagende varm Septembereftermiddag efter »Ordet«s Premiere. Der var rullet ned for Solen, Bøgeknuder buldrede i Kaminen, Bentzon var anbragt paa en Pude ved Dronningens Fod. »Fyrer De?« spurgte jeg i min Provinsialitet. Der gik et lidende Træk over hendes ellers direkte naadeudstraalende Aasyn. Efter ½ Times Samtale om alt muligt, skød hun pludseligt ud: »Naar jeg fyrer, er det ikke til Nytte, men til Ære for *Dem*.«

Engang diskuterede vi Hamlet. Jeg mente en Smule utaalmodig: »Hamlet var jo egentlig ikke andet end et Skvat.«

»Kære Pastor Munk, man kan godt være et Skvat og dog et stort Menneske.« »Det tror jeg sandelig Ikke«, lo jeg kort. Hun løftede sin Haand og pegede. Jeg vendte mig om og saa Maleriet af Herman Bang. Uden et Ord bøjede jeg Hovedet. En tavs Diskussion. Fru Nansen havde faaet den Ide, at Bauder vilde sætte hende til at filme Christian den Anden, hvis jeg vilde levere Manuskript. Det var vist en Misforstaaelse; men skulde det være, forstod Fru Nansen ogsaa den Kunst at misforstaa. Hun og Henrik Bentzon opsøgte mig i Vedersø og fik mig til at fyre op i Kaminen til Ære for dem. Vi blev enige om at starte Samarbejdet med en Biltur ud paa Heden. Det blev ikke den store Sukces. Dels fik jeg Indtryk af, at Fru Nansen (som Skuespillere ofte) ikke havde Sans for Naturen, naar den var paagaende nok til at optræde paa andet end Kulisser. Dels var hun bange for Hugorme, ikke for at de skulde finde hende, men for at hun skulde komme til at drømme om dem om Natten. Dels fandt hun det meningsløst at trave rundt her i en Ørk, naar »De nu kunde sidde hjemme ved Arbejdet paa Manuskriptet.« Og dels gav de Hedeveje, jeg lod Henry Ford behoppe, saa svære Rystelser, at hun hagede sig med Neglene fast i Vindspejlsrammen. »Det er godt, det ikke er mig, der kører dig ud paa saadanne Veje«, bemærkede Bentzon fra Bagsædet og fik til Svar: »Det har du Ret i, min Ven, for saa havde du faaet dig et Par varme Lussinger.« Jeg skal Ikke nægte, at jeg paa den resterende Hoppetur skævede til Kvinden ved min Side, men vi slap dog fra den, hun med Livet og jeg med kolde Øren.

Man har spillet Shakespeare i Kjole og hvidt. Jeg fandt ud af, at for at en saadan Iscenesættelse var forsvarlig, maatte ogsaa Teksten aktualiseres. Fru Nansen tændte atter op i Kaminen til Ære for mig. ½ Aar efter var vi i Gang med Prøverne paa »Hamlet«. En Aften besøgte jeg hende; hun var hjertelig og charmerende og Dronning. Næste Dag skulde jeg overvære en Prøve. Da var det en ganske anden Betty Nansen, jeg traf, en Arbejderske i Kittel med det røde Haar speget og Blikket fast og haardt. Jeg havde paataget mig at anmelde en af hendes Forestillinger for et københavnsk Blad, Da hun erfor det, forbød hun mig det. Jeg vilde naturligvis ikke lade mig sige og forlod Teatret i Vrede.

Og hvorfor gjorde jeg det? Allerede dengang var Betty Nansen paa Vej til at blive et meget ensomt Menneske. Og hvad skyldte jeg hende Ikke? Hun havde sat det af Det kgl. Teater droppede Stykke »Ordet« op paa en saadan Maade, at Forestillingen baade kvantitativt og kvalitativt blev dansk Teaters største Sukces, maaske fraset Rasmines Bryllup. Og hun havde spillet det oversete og uagtede »I Brændingen« saadan, at det er den af mine egne Forestillinger, jeg maaske er blevet mest bevæget ved at se. Og naar Betty Nansen

Teatrets Isbrydere havde sprængt de frosne Vande, kunde de andre Fartøjer i Danmark, Norge, Sverige og Finland følge efter nok saa kry.

- For Teatrets sande Kunst med de største Navne og de nye Navne, for det danske Publikum i et Par Menneskealdre, for vore egne Dramatikere, for vore unge Skuespillere har Betty Nansen været Fakkeltbærerske. Lidenskabelig, udfordrende, trodsig, udholdende. Ildslue og Froststorm. Lykkeligt, at man blev født paa et Tidspunkt, da man fik Lov at være samtidig med hende! Nu var hun blevet træt, men vilde ikke tllstaa det for sig selv. Hun vilde dø staaende. Og det undtes hende. I dybeste Stilhed er hun blevet bisat. Hvorfor det? Nis Petersen forleden og nu ogsaa Betty Nansen. Hvorfor lister de sig i Graven, som om de skammede sig over at dø? Er de ikke Kristne nok? Er de ikke Hedninger nok? Naar vore Forfædre blev højsat, da tonedede Lurerne, da kvad Skjaldene, da klang Pokalernes Mindeskaaler, og Odin smilte i sit Fadersæde ved at byde Helten velkommen hjem. Fru Nansen har gjort et Dagværk, hun godt kan være bekendt at gaa til Hvile paa. Danmark vilde gerne have samlet sig om hendes Baalfærd og fulgt hende paa Vej mod al Kunsts Kilde med Takkesang, Hyldest og Bøn.

Kaj Munk